

*H*ILDA KÄKIKOSKI: OPETTAJA, PUHUJA JA POLITIIKKO NAISEN ASIALLA

OPINHALUINEN MYLLÄRIN TYTTÖ ETSII KUTSUMUSTAAN

Hilda Käkikoski syntyi Lapinjärven pitäjässä itäisellä Uudellamaalla 31.1.1864 seppä, sittemmin mylläri Johannes Matinpoika Sjöströmin ja Liisa s. Anttilan toisena lapsena. Isä kuoli keuhkotautiin Hildan ollessa vasta kaksivuotias. Parin vuoden kuluttua äiti meni uudelleen naimisiin Liljendalista kotoisin olevan talollisen pojan Magnus Henriksonin kanssa, joka ei heille muuttaessaan osannut lainkaan suomea.

Äidin suku oli litin ratsutilallisia. Johannes Anttila, äidin isä, oli lautamies - hän osasi lukea ja kirjoittaa. Johannes myös opetti kirjoitustaidon kaikille pojilleen, mutta ei tyttärilleen, sillä hänen mielestään tytöt eivät tarvinneet sitä taitoa. Sen tähden Hildan äidin täytyi varkein oppia kirjoitustaito. Äidin suvussa ihailtiin ruumiillisia voimatekoja ja äidin puolelta Hilda oli perinyt kyvyn ja halun äärimmäisiin ponnistuksiin.

Koulunkäynnin Hilda aloitti lukkarin johdolla, mutta sitten äiti lähetti hänet Liljendaliin ruotsinkieliseen kouluun. Äiti halusi tyttärensä oppivan puhumaan ja kirjoittamaan ruotsia. Opettaja kuitenkin Hildaa ohjatessaan samaisti suomalaisuuden ja raakuuden, ja se loukkasi syvästi Hildan suomalaista sukuylpeyttä. Tämän koulukokemuksen Hilda Käkikoski sanoo vaikuttaneen siihen, että hän läpi elämänsä taisteli ruotsinmielisten ylivaltaa vastaan.

Vuonna 1877 Hildan ollessa 13-vuotias perustettiin Porlammin kylään suomalainen kansakoulu, johon hänkin pääsi. Seuraavaan kevääseen mennessä Hilda oli suorittanut kansakoulun oppimäärän ja halu jatkaa koulunkäyntiä tuli yhä voimakkaammaksi. Itse hän otti selvää jatkumahdollisuuksista ja valmistautui pyrkimään Helsingin suomalaiseen tyttökouluun. Syyskuun 1. päivänä 1878 Hilda Sjöström hyväksyttiin koulun kolmannelle luokalle.¹

Ensimmäinen kouluvuosi Helsingissä oli raskas. Hilda asui köyhissä perheissä, hän oli kovin yksinäinen, eikä hänellä aina ollut varaa ruokaan. Hän sairastui ja hänen oli pakko keskeyttää koulunkäyntinsä. Kun hän vuoden kuluttua palasi kouluun, oli hän kokonaan toinen ihminen. *”Minulla oli uusi mieli ja uusi nimi. Kuusitoistavuotisena rippikouluikäni päästyäni jätin ruotsinkielisen nimeni ja aloin käyttää kotipaikkani Käk’kosken nimeä kirjakieleksi mukaeltuna”*, kertoo Hilda Käkikoski.² Koulutoverit nimesivät hänen oitis Käeksi ja ystävilleen hän oli Käki lopun elämänsä.

Tyttökoulun jälkeen Hilda Käkikoski jatkoi opintojaan Helsingin suomalaisessa jatko-opistossa, sillä hän oli aina tuntenut, että ”Jumala oli luonut hänet opettajaksi”. Vuonna 1888 Käkikoski valmistui suomenkielen ja historian opettajaksi. Jatko-opistovuodet olivat innostavia, sillä opettajakuntaan kuului suomalaisen sivistyselämän johtohenkilöitä. Professori Julius Krohn herätti jatkolaisissa voimakkaan isänmaan rakkauden. Myös aate naisen yhdenvertaisuudesta miehen rinnalla oli osa jatko-opiston henkistä ilmapiiriä. Noina vuosina Hilda kirjoitti ahkerasti runoja ja pieniä kertomuksia, joita myös julkaistiin. Opiskelijatoverit uskoivatkin, että hänestä tulisi kirjailija.³

Jatko-opistovuosina Käkikosken naistietoisuus oli herännyt, ja vuonna 1889 hän liittyi Suomen Naisyhdistykseen. Samanaikaisesti hänen mieltään askarrutti kysymys, onko naisasia ristiriidassa uskon asioiden kanssa. Monet kirkonmiehet vastustivat jyrkästi naisasiaa, ja sentähden Käkikoski halusi tietää, oliko oikein, että nainen nousi taisteluun omien oikeuksiensa puolesta vai oliko Jumalan tarkoitus, että hänen tuli alistua ja siten kärsimyksen kautta puhdistua.

Uskonnolliset kysymykset olivat askarruttaneet monia muita naisasian harrastajia, myös Aleksandra Gripenbergiä. Hänen avullaan Käkikoskelle järjestyi mahdollisuus viettää muutamia viikkoja kesinä 1894 ja 1895 Sakari Topeliuksen luona Koivuniemessä. Siellä Käkikoski sai ohjausta ja tukea ajatuksilleen ja Topeliuksen kanssa käydyt keskustelut vakuuttivat hänet siitä, ettei naisasia ollut ristiriidassa kristinuskon kanssa. Naisasia muuttui hänelle yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, jonka eteen oli tehtävä työtä.⁴

OPETTAJA JA NAISASIANAINEN TOIMELIAANA

Keväällä 1891 Hilda Käkikoski sai historian opettajan toimen Helsingin Suomalaisessa Yhteiskoulussa. Historian opettajan toimen ohella hän oli iltaisin opettajana Helsingin suomalaisilla kansanopistokursseilla. Lisäksi olivat Suomen Naisyhdistyksen tehtävät. Hänet oli vuoden 1895 vuosikokouksessa valittu Naisyhdistyksen varapuheenjohtajaksi. Aleksandra Gripenbergin mielestä Käkikoski oli sopiva luomaan yhteyksiä maaseudun naisiin.⁵

Käkikosken rooli yhdistyksen piirissä oli puheiden ja esitelmien pitäminen. Hän oli sisäistänyt ajatuksen sukupuolten täydellisestä tasa-arvosta. Hänen tavoitteenaan oli naisen tasavertainen asema miehen rinnalla, ja siihen vedoten hän vaati kaikkien ovien avaamista naiselle. *”Koulut auki tytöille, yliopistot auki tytöille, niin että kodin luoja saa korkeimman sivistyksen, minkä yhteiskunta voi nuorisolle taata”*. Naiselle tuli antaa rajaton vapaus kaiken inhimillisen tiedon hankintaan ja tyttöjen koulutusta oli pidettävä yhtä välttämättömänä kuin poikien. Hän painotti myös naisen oikeutta työhön kodin ulkopuolella. Naisella tuli olla sama vapaus ja oikeus kuin miehellä käyttää tietojaan kodin, yhteiskunnan ja valtion hyväksi. Sukupuoli ei saanut olla naiselle esteenä. Jokaisella tuli olla oikeus antautua sille alalle, mihin luonnonlahjat ja sisäinen ääni häntä kutsuivat. Käkikosken mielestä tytöille oli annettava mahdollisuus hakeutua opettajan, lääkärin, tuomarin ja jopa sielunpaimenen virkaan, jos he sellaiseen tunsivat kutsumusta.⁶

Ei ole sattuma, että monet ensimmäisistä naiskansanedustajista olivat opettajia. Naimattomuuteen liittyvä itsenäisyys ja koulutuksen korostaminen tekivät opettajattarista haluttuja edustajia. Kuvassa Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun opettajat vuonna 1891. Vaaleahiuksinen historian opettaja Hilda Käkikoski istuu pöydällä oikealla. Opettajakuntaan kuului myös kolme muuta tulevaa kansanedustajaa. Istumassa nuorsuomalaiset Lucina Hagman kolmas vasemmalta ja Alli Nissinen, joka istuu Käkikosken edessä ensimmäisenä oikealta. Vuoden 1908 vaaleissa eduskuntaan Ruotsalaisen Kansanpuolueen listoilta valittu Vera Hjelt istuu keskellä Hagmanin vieressä. Kuva: Museovirasto.

Ensimmäisen naisen valtiollista äänioikeutta käsittelevän puheensa Käkikoski piti Naisyhdistyksen ja sen haaraosastojen yhteisessä kokouksessa tammikuussa 1898. Puheessaan hän selvitti, ettei Suomen silloisten lakien mukaan naisella ollut edes välillistä oikeutta ottaa osaa niiden lakien laatimiseen, joita hänen tuli noudattaa ja niiden verojen määräämiseen, joita hänen tuli maksaa. Hän esitti kysymyksen naisten kansalaisoikeuksista. Onko oikein, että toinen puoli kansasta syntyi hallitsemaan ja toinen hallittavaksi? Puhuessaan samana vuonna opettajille hän puolestaan harmistuneena puuskahti: *"Suurin onnettomuus ei ole se, että naisilta puuttuu äänivalta; todellinen alennustilamme on siinä, ettemme ymmärrä sitä kaivata"*.⁷

Noina vuosina Käkikoski puhui naisasiasta monilla foorumeilla. Omia oppilaitaan Helsingin Suomalaisessa Yhteiskoulussa hän kehoitti työhön täydellisen tasa-arvon saavuttamiseksi. Kansanopistokursseilla hän kertomansa mukaan piti ensin esitelmän Pohjois-Amerikan sodasta, ja sen jälkeen oli keskustelu naisasiasta. Kesäiseen aikaan hän kiersi maaseudulla puhumassa Kodin päivillä. Suomen Naisyhdistys oli hänen aloitteestaan alkanut järjestää 2-3-päiväisiä esitelmätilaisuuksia kotia ja naisen työtä koskevista aiheista. Näillä matkoilla hän useimmiten liikkui polkupyörällä, polki päivän aikana seitsemänkin peninkulmaa ja kertoi nauttineensa, sillä ihmiset olivat innostuneita asiaan.⁸

Syksyllä 1903 Käkikoski jäi lääkärin määräyksestä sairaslomalle. Keuhkot ja sydän olivat rasittuneet lukuisilla puhujamatkoilla. Syksyn kuluessa kypsyi lopullinen eropäätös, ja vuoden 1904 alussa nelikymmenvuotiaana Käkikoski jäi vapaaksi kirjailijaksi. Hän oli tehnyt Kansanvalistusseuran kanssa sopimuksen kirjasta Suomen historiaa nuorisolle.⁹ Vuosina 1904-1905 Käkikoski jakoi aikansa historiankirjoituksen, sanomalehtikirjoittelun ja naisasian kesken. Hän muutti Helsingistä Karjalohjalle kamreeri Ennolan perheen mukana, jonka kodissa hän oli asunut jo muutaman vuoden ja asui siellä elämänsä loppuun. Hilda Käkikoski ei mennyt koskaan naimisiin. Hänellä oli ollut kosijoita, mutta hän valitsi naimattomuuden.¹⁰

SUUNTAUTUMINEN POLITIIKKAAN – ”NYT ON AIKA TEHDÄ HISTORIAA”

Vuosisadan vaihteessa huoli Suomen kohtalosta sai Hilda Käkikosken varovaiseksi naisasian valtiollisissa vaatimuksissa. Historian opettajana hän oli perehtynyt J.W. Snellmanin ajatuksiin ja routavuosina hän turvautui Snellmanin oppeihin. Suomi ei voinut saavuttaa mitään väkivallalla; sen pelastuksena ja voimana oli sivistys.¹¹ Käkikoskelle se merkitsi naisen sivistystason kohottamista, sillä se koitui kodin hyväksi, ja kodista riippui isänmaan tulevaisuus.

Suhtautuminen venäläistämispolitiikkaan oli kärjistänyt puoluejakoa, ja keskinäinen syyttely ja puolueviha olivat yleistyneet

poliittisessa elämässä. Käkikoski koki tilanteen ahdistavana, ja samanaikaisesti hänen oli tehtävä oma poliittinen valintansa; oli tehtävä valinta vanhasuomalaisen ja nuorsuomalaisen välillä. Useimmat hänen ikätovereistaan ja ystävistään olivat valinneet nuorsuomalaisuuden, ja muun muassa Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun opettajien huoneessa ei Käkikosken mukaan vanhasuomalaisuutta uskallettu tunnustaa.¹²

Hilda Käkikosken poliittinen aatemaailma oli kuitenkin vanhasuomalaisuus. Hänen oppi-isiänsä olivat J. W. Snellman ja Y.S. Yrjö-Koskinen, jolle hän oli erityisesti kiitollinen siitä, että tämä oli perustanut suomenkielisen oppikoulun. Puoluevalintaan vaikuttivat myös Käkikosken kristillinen elämäkatsomus ja taipumus tarkastella asioita historialliselta pohjalta. Historiallinen katsomustapa selittää myös Käkikosken suhtautumista Venäjän kysymykseen. Hän korosti kuuliaisuutta lailliselle hallitsijalle ja oli Venäjän politiikassa myöntyvyyssuuntauksen kannattaja.¹³

Äänioikeuskeskustelu käynnistyi uudelleen syksyllä 1904. Suomen Naisyhdistyksen järjestämässä tilaisuudessa Käkikoski piti esitelmän ”Naisen äänioikeudesta”. Siinä hän toisti aiemmin esittämänsä kannan, että Suomessa tuli äänioikeusasiansa edetä Englannin äänioikeusmallin mukaan; oli pyydettävä äänioikeutta ja jätettävä toistaiseksi naisten vaalikelpoisuus. Varovainen kanta muotoutui routavuosina, jolloin Käkikoski kiersi ympäri maata pitämässä esitelmäänsä ”Naisasia Isänmaan elinkysymyksenä”. Siinä ei vaadittu äänioikeutta vaan kehoitettiin naisia työhön kodin ja isänmaan hyväksi.¹⁴

Keväällä 1906 uuden vaalilain valmistelun myötä alkoi Hilda Käkikosken elämässä selvä poliittinen aktivoituminen. Hänen sanomalehtikirjoittelunsa lisääntyi ja siihen tuli selkeä puoluepoliittinen tavoite, linjanveto ruotsalaisiin ja sosiaalidemokraatteihin. *Uudessa Suomettaressa* 4.2.1906 julkaistussa kirjoituksessa ”Terästä” hän kirjoitti: *”Meidän kansamme häpeänä ja isänmaamme onnettomuutena on se, että me vieläkin tänä päivänä vapaaehtoisesti siedämme ruotsin kielen ja ruotsinmielisyyden ylivaltaa.”* Vedenjakajana sosiaalidemokraatteihin oli suhde uskontoon. Työväkeä hän varoitti luokkaharrastuksesta ja kansainvälisyydestä.

Käkikosken todellinen huolenaihe oli kuitenkin, miten saada naiset tajuamaan äänioikeuden merkitys ja käyttämään tätä oikeutta. Sitä hän pohti 10.2.1906 artikkelissaan ”Vapautta”. Ennen kaikkea hän kehotti naisia niin kuin miehiäkin parantamaan lukutaitoaan, jotta he voisivat saada selvän vaalijärjestelmästä ja eri puolueiden ohjelmista. Käkikoski ryhtyi itsekin opiskelemaan vaalilakia, ja kun suomalaisen puolueen naisvaliokunta tiedusteli häneltä syyskuussa 1906, voisiko hän pitää vaalilakikursseja ilman ”puolueväriä”, hän vastasi voivansa sen tehdä. Toisaalta häntä huolestutti historiatyön keskeyttäminen, mutta saatuaan itse Danielson-Kalmarilta kehotuksen *”Nyt ei ole aika kirjoittaa historiaa, vaan tehdä historiaa”* Käkikoski ryhtyi pitämään vaalilakikursseja.¹⁵

Lokakuussa 1906 suomalainen puolue ryhtyi asettamaan eduskuntaehdokkaita. Hilda Käkikoski tuli ehdokkaaksi Uudenmaan vaalipiiristä, mutta hänet asetettiin myös puolueen yleisehdokkaaksi.

VAALIKIERTUEEN KOKEMUKSET

Seuraavat viisi kuukautta olivat yhtäjaksoista matkustamista joko yksin tai muiden suomalaisen puolueen edustajaehdokkaiden kanssa. Käkikoski esiintyi usein kokouksissa yhdessä J.R. Danielson-Kalmarin, E.G. Palménin, J.K. Paasikiven tai L. Ingmanin kanssa. Hän puhui perustuslaista, raittiudesta, siveellisyydestä, kunnallisesta äänioikeudesta, työväenkysymyksestä, torpparilaista, naisasiasta, vanhuuden vakuutuksesta, äidinkielen ja uskonnon tärkeydestä. Matkat ulottuivat Pohjois-Karjalaan, Kainuuseen, Savoan, Pohjanmaalle, Satakuntaan, Hämeeseen ja Uudellemaalle.

Vaalityön tekeminen ajoittui Suomen talven pimeimpään aikaan, jolloin tiet ja kelit olivat huonoimmillaan. Alkutalvesta liikuttiin tärisevällä kärrykyydillä, lumen tultua reellä. Myös junamatkat olivat pitkiä ja rasittavia. Matka Helsingistä Poriin kesti koko päivän ja Pohjois-Karjalaan lähes vuorokauden. Käkikoski kirjoittikin, että täytyy oppia siihen, ettei matkustaminen ole mitään väliaikaista elämää, vaan että se on ihmisen jokapäiväinen työ ja tavallinen olotila. Junamatkat olivat toisaalta ainoita vapaahetkiä, jolloin

ei tarvinnut olla äänessä, ja ne hän pyrki varaamaan lepoon. Junamatkoillaan Käkikoski kirjoitti ystävilleen kirjeitä. Niissä hän kuvaa eri puolilla maata saamaansa vastaanottoa, vaalitulaisuuksien tunnelmia ja matkustamisen ihanuutta ja kurjuutta.

Vaalikiertueensa Käkikoski aloitti Uudeltamaalta, kotikylästään Porlammilta. Kylän perustuslaillinen opettaja ei antanut käyttää koulua vaalitulaisuuteen, ja sentähden kokous pidettiin kylmillään olleessa talossa. Käkikoski puhui talvitamineissaan ja kansan täytyi seistä koko ajan. *"Täällä kotikylässä minä aina opin millä tavalla pitää puhua niin, että ihmiset ymmärtävät. Kylä on täynnä puolsosialisteja. Heitä oli kuulijoina. Samoin tuo opettajatar. Puhuin sekä perustuslaillisia että sosialisteja vastaan, mutta kaikki kuuntelivat hiljaa"*, kuvaa Käkikoski tilaisuutta. ¹⁶

Joulukuun alkupäivinä oli Forssassa suuri Suomalaisen puolueen kokous. Monet olivat tulleet adventtikirkkoon ja jääneet kirkonpenkkiin odottamaan kokousta ja istuivat siinä esitelmiä kuunnellen iltamyöhään, sama tarkkuus kasvoilla koko ajan. Sille yleisölle oli ollut helppo ja hauska puhua. Forssasta Käkikoski matkusti Ouluun. Siellä oli palokunnan sali täynnä kuin nuijalla lyötynä ja väki kuunteli väsymättä. Oulaisista Hilda Käkikoski kirjoitti Hildi Ennolalle, että *"Pohjanmaalla ovat naiset omituisen jäykan näköisiä. He istuvat kasvot totisina, liina päässä, mutta sydän on hehkuvan lämmin. Uskonto ja suomalaisuuden aate on heissä täydellisessä sopusoinnussa"*.

Liperistä sai Aleksandra Gripenberg viestin, että *"nyt minä olen ihastunut karjalaisiin"*. Käkikosken matkan aikana oli ollut pureva pakkanen, mutta *"Eräs kauppias Joensuussa tarjosi minulle mukavan rekensä ja 2 karhuntaljaa. Neiti Käkikoski on kallis kansallisomaisuus, jota pitää hoitaa hyvin, oli kauppias sanonut. Viisi rouvaa matkusti vuorotellen kanssani ja huolehtivat siitä, että sain sopivaa ruokaa ja mukavan vuoteen. Pidin usein kaksi kokousta päivässä ja jokainen kokous kesti 5-6 tuntia ja loppui kuumaan otteluun sosialistien kanssa ja myöskin niiden kanssa, jotka kutsuvat itseään perustuslaillisiksi."* Joensuussa hän joutui eräillä kotikutsuilla vastatusten kahden kagaalirouvan kanssa. *"Noilla kelvottomilla oli näet otsaa sanoa minulle vasten*

naamaa, että suomettarelainen puolue on häpeällinen puolue. Eikä sen sanoja eräs rouva Wegelius ottanut sanojaan takaisin, vaikka minä vakavasti vaadin. Minun oli pakko lausua heille niin ankaria nuhdesanoja, etten muista sellaisia sivistyneille ihmisille sanoneeni”, kuvaa Käkikoski tapausta.¹⁷

Viikkoa aikaisemmin hän oli ollut Porissa, jossa oli ollut mahtava kokous - lähes pari tuhatta henkeä. *”Voi sitä iloista innostusta, mikä Porin kokouksessa vallitsi! Kyllä meidän puolueessamme on elämää”*, kirjoitti Käkikoski. Hikisistä kokoushuoneista matkaa jatkettiin taas kylmässä talvisäässä. Terveiden kannalta se oli hyvin rasittavaa. Käkikoski vilustui, ankara yskä ja hengenahdistus vaivasivat ja välillä ääni oli aivan lopussa. Hildi Ennolalle hän uskoutui: *”Puhuin tavattomalla innolla, näytin kokouksissa terveeltä, mutta kaikki yöt ’haukoin ilmaa’. Kunpa vaan voimat kestäisivät!”*

Erityisesti voimia tarvittiin silloin, kun hän väitteli sosialistien kanssa. Hämeessä Lammin Koskelassa ja Lahden ympäristössä olivat sosialistien agitaattorit seuranneet perässä ja tehneet parhaansa häiritäkseen Käkikosken puhetilaisuuksia. Kirjeessään Käkikoski kertoo, miten hän yrittää selvitä tällaisista tilanteista.

*”Koetan keksiä kaikenlaisia pikkutemppuja pakottaakseni häiritsijöitä hiljaisuuteen. Jos kovin alkavat raivota, kerron jonkun rauhoittavan jutun, ja juuri kun kaikki jännityksellä kuuntelevat, viskaan räjähdyspommin, joka saa mielet kuohumaan ja pakottaa ihmisiä ajattelemaan. Joskus taas häiriön pahimmillaan ollessa, alennan ääntäni vähitellen, jotta ihmisten täytyy olla hiljaa ja jännittää kuulonsa, ja juuri kun kaikki ovat tarkkana, koetan sanoa jotain, jonka toivoisin ainiaaksi painuvan mieleen. Tämmöiset pikkutemput syntyvät itsestään, eikä koskaan tiedä edeltäpäin, mitä kulloinkin tarvitaan. Täytyy vain hetkessä keksiä. Mutta se innostuttaa. En sitä valita lainkaan.”*¹⁸

Käkikoski valittiin valtiopäiville Uudenmaan suurimmalla äänimäärällä. Katsellessaan taaksepäin hän totesi: *”Vaellukseni olivat monet ja pitkät. Pidin ainakin 100 esitelmää. Hengenheimolaiseni minua juhlivat ja vastustajani vihasivat. En eläissäni unohda tätä ihmeellistä talvea.”*¹⁹

TÄRKEÄSSÄ TEHTÄVÄSSÄ

Vaalien jälkeen Hilda Käkikosken mielen valtasi huoli siitä, miten hän selviää lainsäätäjän tehtävistä. Häntä painoi myös vastuu, millaisen esimerkin Suomen naiset tulisivat antamaan muiden maiden naisille; tulevatko he voittamaan vai menettämään niiden kokemusten kautta, jotka täällä saavutetaan.

Kun puolue kutsui edustajat perehtymään eduskuntatyöhön, oli Käkikoski jo toipunut vaaliväsymyksestä. Hän ryhtyi lukemaan edellisten valtiopäivien pöytäkirjoja ja keräämään tietoja naisten työaloista. Hän kävi kouluhallituksessa, hankki tietoja postilaitoksen ja rautateiden palveluksessa olevista naisista ja heidän palkkauksestaan ja ryhtyi laatimaan ensimmäistä anomusehdotustaan, joka koski naisten oikeutta hakea ja tulla valituksi valtion virkoihin.²⁰

Jo kesäkuussa 1907 nousi Käkikoski ensimmäisen kerran eduskunnan puhujapönttöön. Asia koski edustaja Hilja Pärssisen anomusta, jossa esitettiin, että kuntien olisi perustettava koteja naimattomia äitejä ja heidän lapsiaan varten. Aviottomien lasten oikeudellisen aseman parantamisesta olivat kaikki naiskansanedustajat puolueisiin katsomatta yhtä mieltä. Käkikoski ei voinut kuitenkaan hyväksyä, että aviottomille äideille olisi perustettava koteja. *”Kuntiako olisi velvoitettava perustamaan aviottomille äideille ja heidän lapsilleen koteja, joissa he saavat vapaan ylläpidon valtion kustannuksella - verraton etuoikeus - kuin sankareilla muinaisessa Kreikassa”*. Käkikosken mielestä tällainen esitys perustui heikentyneeseen siveyskäsitykseen. Käkikosken puheen avaus ja sen kreikkalainen retoriikka arvattavasti loukkasi sosiaalidemokraattien naiskansanedustajia ja kiristi suhteita heidän ryhmäänsä heti eduskunnan istuntokauden alussa. Siveellisyysnäkökohta oli Käkikaskelle kuitenkin niin tärkeä, ettei hän katsonut voivansa vaieta. Myöhemmin hän myönsi puhuneensa jokseenkin jyrkästi.²¹

Ennen politiikkaan ryhtymistä Käkikoski oli tunnettu sovinnollisuudestaan. Puheissaan ja esiintymisissään hän oli pyrkinyt häivyttämään poliittisia erimielisyyksiä ja hillitsemään

puoluevihaa. Hän oli korostanut oppilailleenkin, että jokainen ihminen on oikeutettu muodostamaan oman vakaumuksensa, mutta vihaa ja vainoa on vältettävä. Kun tarkastelee Käkikosken valtiopäivillä esittämiä puheenvuoroja, hämmästyttää niissä esiintyvä suorastaan hyökkäävä sävy sosialisteja kohtaan. Oliko kiihkeä vaalitaistelu Käkikosken muutoksen taustalla? Routavuosina Käkikoski oli esittänyt, että työväenkysymys ja suomenmielisyys olivat kasvaneet samasta juuresta ja myös sosialistit olivat suomalaisia veljiä ja sisaria. Valtiopäivävuosina hänellä oli hyvin vähän hyvää sanottavaa sosialisteista.

Edustaja Pärssisen aloitteen käsittelyn yhteydessä antoi anomusvaliokunta Käkikaskelle tehtäväksi koota tietoja siitä, mitä maassa on tehty aviottomien äitien ja lasten hyväksi. Tämä tietojen hankinta johti hänet prostituution uhrien pariin ja heidän auttamisestaan tuli Käkikosken tärkein sosiaalipoliittinen tehtävä. Koko edustajakautensa hän paneutui tähän kysymykseen, keräsi tietoja poliisi- ja terveydenhoitoviranomaisilta, esitti komitean asettamista tutkimaan siveysrikosten ja veneeristen tautien leviämisen syitä ja pyysi vuosittain määrärahaa työn tukemiseen. Sosialistit näkivät tämän kysymyksen kuitenkin marginaalisena ja Hilja Pärssisen mielestä tärkeämpää kuin pelastaa yksi tai kaksi prostituution uhria, oli parantaa köyhälistön naisten palkkausoloja. Lopulta Hilda Käkikosken sinnikkyys palkittiin. Vuoden 1910 valtiopäivillä eduskunta yksimielisesti myönsi määrärahan siveellisyystyötä varten.²²

Hilda Käkikosken ensimmäinen eduskunta-aloite koski naisen virkakelpoisuutta. Vuosisadan vaihteessa ei koulutus sellaisenaan oikeuttanut naista saamaan valtion virkaa. Hänen oli lisäksi annettava ja saatava ”vapautus sukupuolestaan”. Tähän epäkohtaan Käkikoski puuttui. Myös nuorsuomalaisten Lucina Hagman jätti asiaa koskevan aloitteen. Näitä anomuksia ei kuitenkaan ehditty käsitellä vuoden 1907 valtiopäivillä eikä seuraavillakaan. Käkikoski joutui uudistamaan anomuksensa vuosittain. Porvarilliset naiskansanedustajat jatkoivat tämän aloitteen uudistamista seuraavalla vuosikymmenellä. Asiasta valmistunut mietintö hyväksyttiin vihdoinkin 1917 valtiopäivillä, mutta toteutumistaan se sai odottaa vuoteen 1927.²³

Hilda Käkikosken panos opetus- ja sivistystoimen asioissa oli merkittävä. Hän oli perusluonnoltaan kasvattaja ja kansanvalistaja ja ymmärsi koulutuksen merkityksen. Valtiopäivillä hän vaikutti siihen, että yhä useampaa sivistystyön alaa ryhdyttiin tukemaan valtion varoilla. Samanaikaisesti hän kannatti yksityistä aloitteellisuutta, muun muassa yksityisiä alkeiskouluja ja oppikouluja. Hän piti tärkeänä nuorisoseurojen, kansanopistojen ja työväenopistojen toiminnan tukemista valtion varoin. Nuorison piti saada katsella maailmaa vapaana puolueholhouksesta. Käkikoski puhui opettajan työn arvostuksen puolesta ja vaati samaa palkkaa samasta työstä naiselle ja miehelle, naimattomalle ja perheen elättäjälle sekä työn vaativuuden takia korotusta palkkoihin ja varoja opintomatkoihin.

24

Vuoden 1908 ensimmäisillä valtiopäivillä Käkikoski teki anomuksen ”Määrärahan myöntämiseksi Koulukeittoyhdistyksille vuodeksi 1909 koulukeittojen järjestämiseksi kansakouluoppilaille”. Anomusta tuettiin yli puoluerajojen, ja sen allekirjoittajina oli Suomalaisen puolueen jäsenten lisäksi kaksi ruotsalaista, kaksi nuorsuomalaista, kaksi maalaisliittolaista ja neljä sosiaalidemokraattia. Anomusta ei kuitenkaan ehditty käsitellä näillä valtiopäivillä, ja Käkikoski uudisti sen 1908 toisilla valtiopäivillä. Näille valtiopäiville olivat myös muiden puolueiden edustajat tehneet anomuksia samasta asiasta. Määräraha myönnettiin ja suomalainen kouluruokailu sai alkunsa.

25

Yleisen oppivelvollisuuslain aikaansaamista Käkikoski piti yhtä tärkeänä kuin yleistä äänioikeutta. Hän laati yhdessä edustaja Mikael Soinisen kanssa Suomalaisen puolueen aloitteen. Tärkeimpänä kohtana hän piti alkeisopetuksen uudistamista, sillä kokemuksesta hän sanoi tietävänsä, että sisäluvun taito oli heikko. Hän puolusti uskonnonopetuksen säilyttämistä ja arvosteli sosialisteja, jotka olivat ”hyökänneet uskonnonopetusta vastaan” vaatiessaan sen vapaaehtoisuutta. Tämän kysymyksen yhteydessä myös Käkikoskea arvosteltiin ja sosialistit pitivät hänen puheitaan hurskastelevina. Oppivelvollisuuslain säätäminen kuitenkin lykkääntyi ja sitä saatiin odottaa vuoteen 1922.²⁶

Samapalkkaisuus, naisen virkakelpoisuus ja naisen työvapaus ovat tavoitteita, jotka nousevat esiin Käkikosken valtiopäivätyössä. Naisen työvapauden puolesta hän otti voimakkaasti kantaa, kun eduskunnassa käynnistyivät keskustelut työsuojelulaeista. Tämän

kysymyksen yhteydessä tuli näkyviin ero sosiaalidemokraattisten ja porvarillisten naisedustajien suhtautumisessa naisten ansiotyöhön. Työ oli työläisnaisille välttämättömyys, jonka haittavaikutuksia tuli työlainsäädännöllä rajoittaa. Porvarilliset naisedustajat puolestaan näkivät tällaisen lainsäädännön naisen työvapauden rajoittamisena. Vuoden 1909 toisilla valtiopäivillä käsiteltiin asetusta teollisuustyöstä ja siihen liittyi kysymys naisten yötyön kieltämisestä. Kun asia oli esillä Suomalaisen puolueen ryhmäkokouksessa, esiintyivät naiset niin ”etevästi ja rohkeasti”, että naisten kannasta tuli puolueen ohjelmasta poiketen eduskuntaryhmän kanta.²⁷

Venäjän kysymys nousi keskustelun aiheeksi keväällä 1909, jolloin suomalaisen puolueen senaattorit aikoivat jättää senaatin vastalauseena Venäjän toimenpiteille. Hilda Käkikoski huolestui aikomuksesta ja kirjoitti omissa nimissään *Uuteen Suomettareen* kirjoituksen ”Kuka tulee kärsimään?” Hän vetosi Suomalaisen puolueen miehiin, jotta nämä uskaltautuisivat ottamaan hallitusvastuun, vaikka yksinkin, ettei Suomen hallitus joutuisi venäläisiin käsiin. Siinä asiassa isänmaan etu oli Hilda Käkikaskelle puolue-etua tärkeämpi.²⁸

”VERRATTOMAT VALTIOPÄIVÄVUODET”

Luonteenomaista Hilda Käkikosken työskentelylle valtiopäivillä oli työteliäisyys, sinnikkyys ja rohkeus. Hän näki vaivaa aloitteiden ja lausuntojen valmistamisessa, ja hänen esityksiinsä sisältyi aina perusteelliset taustatiedot sekä vertailua ja esimerkkejä ulkomailta. Puheenvuoroissaan hän kannatti usein tutkimuksia, vaati asioiden perusteellisempaa selvitystä ja esitti komiteoiden asettamista. Hän ei jättänyt ajamiaan asioita kesken. Vuosi vuoden jälkeen hän uusi aloitteensa naisen virkakelpoisuudesta, esiintyi naisen työvapauden puolesta ja taisteli sitkeästi määrärahan myöntämiseksi siveellisyytyön tukemiseen. Hän ei epäröinyt esittäessään kantaansa siveellisyyttä ja uskontoa koskevissa asioissa sekä vaatiessaan samapalkkaisuutta ja naisen työvapautta vastoin Suomalaisen puolueen ohjelmaa.

Puhujana Hilda Käkikoski oli naiskansanedustajista aktiivisimpia. Suomalaisen puolueen arkistossa on asiankirjanippu, jossa on tehty tilastoa vuoden 1907 valtiopäivillä pidetyistä puheenvuoroista mittaamalla niiden pituudet senttimetrimäärällä. Sen mukaan Käkikoski puhui 437 cm:n verran. Naiskansanedustajista vain Hilja Pärssinen puhui enemmän, 530 cm. Suomalaisen puolueen muut kansanedustajat jäivät puheenpidossa huomattavasti Hilda Käkikoskesta jälkeen; seuraavina Aleksandra Gripenberg 140 cm ja Hedvig Gebhard 139 cm.²⁹

Hilda Käkikoski viihtyi valtiopäivätyössä. *”Ah, jos olisin nuori ja terve! Jos niin olisi, silloin pitäisin edustajan toimea ihanana elämäntehtävänä. Siinä on niin paljon muutakin kuin riitelemistä ja riitojen kuulemista; se on herätystyötä sanan ihanimmassa merkityksessä. Edustaja - etenkin naisedustaja - on kansan uskottu, kansan palvelija, ja samalla hän voipi esiintyä lainsäätäjän auktoriteetilla”*. Erityisesti hän sanoi viihtyneensä lakivaliokunnassa, sillä *”siellä olivat asiat historiallisella pohjalla”*. Eduskunnan istunnot venyivät usein pitkään, mutta luonteelleen tyypillisellä jääräpäisyydellä Käkikoski istui salissa unen kanssa taistellen tai kirjeitä kirjoittaen, kunnes viimeinenkin puhuja oli lopettanut.³⁰

Käkikoski näyttää myös viihtyneen oman eduskuntaryhmän keskuudessa. Naiskansanedustajat tukivat toinen toisensa aloitteita ja Gripenbergin jäätyä pois eduskunnasta Käkikoski jatkoi hänen anomustensa uudistamista. Hän arvosti myös puolueen miehiä ja kehui heidän puheitaan ja esiintymistä eduskunnassa. Se, että naisasiat olivat ensimmäisillä valtiopäivillä jääneet ryhmässä liian vähälle huomiolle, johtui Käkikosken mielestä siitä, että naisedustajat olivat olleet usein vaiti ryhmäkokouksissa. *”Meidän täytyy olla omassa keskuudessamme vaativaisempia. Emme saa tyytyä ainoastaan siihen, että naisasia jätetään naisedustajain haltuun, vaan meidän täytyy vaatia, että miehetkin ottavat siitä huolehtiakseen, antaen meille kaiken sen avun, joka asian menestymiseksi on välttämätöntä”*.³¹

Valtiopäivävuosinaan Käkikoski lähestyi porvarillisia puolueita, nuorsuomalaisia ja ruotsalaisia ja tunsu yhteenkuuluvuutta heidän

naisedustajiinsa. Ajan mittaan myös kielikysymys jäi taka-alalle, ja vanhemmiten hän havaitsi, että kielirajalla kasvaneena hän tunsi olevansa parhaiten kotonaan sellaisessa kokouksessa, jossa kyseltiin: *”Ska’int fröken tala lite på svenska också?”*³²

Sosialisteja ja työväen edustajia hän piti suomalaisina veljinä ja sisarina, mutta sosialismin aatteita hän kavahti ja lausui peittelemättä siitä kantansa. Päiväkirjan lehdillään hän hiljaisina hetkinään katui omaa kiivauttaan. Eduskunnassa ristiriitoja aiheuttivat suhtautuminen siveellisyysskysymyksiin, uskonnon opetukseen ja työsuojelulainsäädäntöön. Myös Venäjän kysymys toimi vedenjakajana sosiaalidemokraatteihin.

Hilda Käkikoski jätti eduskuntatyön vuoden 1910 valtiopäivien jälkeen. Hän oli menettänyt terveytensä jo ensimmäisen vaalitaistelun aikana, ja eduskuntavuosina sydän- ja munuaissairaus pahenivat. Syvä uskonnollinen vakaumus auttoi Hilda Käkikoskea kantamaan sairautensa tyynesti, mutta hän oli huolissaan siitä, että hänen väsähtämisensä pelottaisi muita naisia ryhtymästä samaan työhön. Viimeisinä vuosinaan hän jatkoi historiankirjoitustyötä ja yritti rohkaista naisia osallistumaan valtiopäivätyöhön. Hilda Käkikoski kuoli marraskuun 14. päivänä 1912.

Kiitollisuutensa valtiopäivävuosistaan Hilda Käkikoski ilmaisi seuraavasti: *”Minä itse puolestani olen onnellinen, että sain olla mukana ensimmäisessä vaalitaistelussa, kuulua kansakunnan heräämisen suureen kevääseen, olla mukana siellä, missä ratkaisevimmat, vaarallisimmat taistelut taisteltiin, itse syttyä, muita sytyttää, saada unohtaa ruumiillinen raihnautensa ja tuntea, että henki kannattaa ja hallitsee.”*³³

1. Käkikoski, Hilda, *Hilda Käkikoski kirjeittensä ja kirjoitelmiensa valossa. I osa. Toim. Tilma Hainari. Helsinki 1913, 9-25, 36-40, 46.*

2. Käkikoski 1913, 50-52; Ahtisaari Eeva, *Hilda Käkikoski naisasianaaisena ja poliitikkona. Suomen historian pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto 1988, 10.*

3. Karilas, Esteri, *Isänmaan tytär. Hilda Käkikosken elämäkerta. Porvoo 1934, 22-23, 69-80; Ahtisaari 1988, 11-12.*

4. Tuulio, Tyyni, *Aleksandra Gripenberg. Kirjailija, taistelija, ihminen.* Porvoo 1959, 57, 337-338; *Karilas* 1934, 99-108; Ahtisaari 1988, 18-20.
5. Ahtisaari 1988, 25.
6. Käkikoski 1913, 131-134; Käkikosken puheet: Mikä on naisasian lopullinen päämäärä? Hajanaisia mietteitä elämänuran valitsemisesta. Mikrokortti (Mk) 78; Miksi pidän työtä naisasian hyväksi oikeutettuna? Mk 86; Mikä on naisasian tarkoitus ja miksi se on oikeutettu? Mk 88. Hilda Käkikosken (HK) arkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto (SKS/KA).
7. Minkätähden meidän tulee työskennellä valtiollisen äänivallan hankkimiseksi Suomen naisille. 5.1.1898; Miksi naiset vaativat äänivaltaa? Mk 76. HK arkisto. SKS/KA.
8. Mitä isänmaa vaatii nykyajan nuorisolta? Mk 88; Puhe "Nuoret". Mk 102. HK arkisto. SKS/KA; Käkikoski 1913, 133-136, 209-217; Ahtisaari 1988, 46-50.
9. Käkikoski 1913, 280-282.
10. *Karilas* 1934, 109, 127; Juvonen, Tuula, *Sukupuoli ja halu Hilda Käkikosken kirjeenvaihdossa ja päiväkirjoissa.* Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja. Naistutkimusraportteja 1/1994, 35-43.
11. Puhe "Innostuksen sana Suomen naisille". Snellmanin päivänä 12.5.1906. Mk 80. HK arkisto. SKS/KA.
12. Ahtisaari 1988, 61-65.
13. Kuka voi koota kansamme? Kirje Suomen naisille. Mk 81-82; Esitelmä suomalaisen puolueen naisten kokouksessa 5.5.1908. Mk 78; HK arkisto. SKS/KA; Eskola, Seikko, "Sosiaalipolitiikka suomalaisen puolueen ohjelmassa vuonna 1906." *Studia Historica Jyväskyläänsia I.* Pieksämäki 1962, 395; Ahtisaari 1988, 106.
14. "Naisen äänioikeudesta". *Koti ja Yhteiskunta* 1904, no 11; Esitelmän "Naisasia Isänmaan elinkysymyksenä". HK valmisti SNY:n 20-vuotisjuhlaan 20.2.1904. *Kansanvalistusseuran toimituksia*, 140. Helsinki 1906. 229
15. Käkikoski 1913, 333, 339; Käkikoski Hilda, *Hilda Käkikoski kirjeittensä ja kirjoitelmiensa valossa. II osa.* Toim. Tilma Hainari. Tampere 1916, 312; *Karilas* 1934, 134-135.
16. HK Aleksandra Gripenbergille (AG) 20.11.1906. Mf 310:15:25. AG arkisto. SKS/KA.
17. HK Aleksandra Gripenbergille 11.1.1907. Mf 310:15:29. AG arkisto. SKS/KA.

18. Käkikoski 1913, 337-351; Käkikoski 1916, 313-339.
19. Käkikosken vertausluku 20411,33. *Uusi Suometar* 3.4.1907; Käkikoski 1913, 352.
20. HK Aleksandra Gripenbergille 2.4.1907 ja 15.5.1907. Mf 310:15:31-32. SKS/KA.
21. VP 1907, ptk. 473-475; 502-503; Käkikoski 1916, 349-352.
22. VP 1910, Asiak. V, Anom.miet. no 13; Ahtisaari 1988, 99-102.
23. VP 1907, Liitteet III, Anom.ehd. no 50; Ahtisaari 1988, 104.
24. VP 1907, ptk. 862-863, 1955-1959, 2649-2650. Ahtisaari 1988, 88-90.
25. VP 1908, Liitteet VI, Anom.ehd. no 173; Ahtisaari 1988, 91.
26. VP 1910, ptk. 451-455.
27. VP 1909 II, ptk. 921-928; Käkikoski 1916, 443, 446-450.
28. *Uusi Suometar* 14.5.1909 ja 15.5.1909; Käkikoski 1916, 409.
29. SPA ark. Asiakirjat 110-169. Kansio I. Nippu 3. Kansallisarkisto.
30. Käkikoski 1913, 371; Käkikoski 1916, 360-361.
31. Käkikoski 1916, 324-325, 366-367, 433.
32. Käkikoski 1913, 410.
33. Käkikoski 1913, 492-493.